

MŰCSARNOK: TARKOVSKIJ – EMLÉKEK TÜKRE

Ikonosztáz

KOLOZSI LÁSZLÓ

A MŰCSARNOK TARKOVSKIJ KIÁLLÍTÁSÁNAK TERE SZAKRÁLIS TÉR.

A személyes élmény a Tarkovszkijről megemlékezők, filmjeiről értekezők számára igen fontos: a kiállításhoz kapcsolódó vékonyka, nagyalakú füzetben nem tudós tanulmány olvasható, hanem Kamarás István író, szociológus saját Tarkovszkij filmekkel kapcsolatos emlékeit meséli el. Tarkovszkij a transzcendens élményre hajlamosabbakat könnyebben szólítja meg, varázsolja el. Akiiket megérint, a varázslat alól nem akarják magukat kivonni, amikor a rendezőről vagy filmjeiről írnak, egyenesen alkalomnak tekintik a Tarkovszkij-filmek elemzését, hogy saját transzcendens, a valóságon túlmutató élményeikről megemlékezzenek. Vagyis Tarkovszkij nem csupán az egyik legfontosabb szerzője azoknak, akik Isten létét nem utasítják el, hanem az ő filmjeiről folytatott diskurzus egyfajta hitvallássá is válik számukra. Ez az oka annak, úgy vélem, hogy Tarkovszkijről, mint rendezőről, mint filmes

„Közelebb visz a filmhez”

(Lev Gornung felvétele, 1930-as évek második fele)

alkotóról, a Tarkovszkij beállításokról, a képalkotásáról, nem folyik az utóbbi időben érdemi – a szakmai diskurzus keretén belül maradó – vita. A Tarkovszkij-film egyfajta szakrális tárggyá vált, akárcsak egy ikon. Azért is érzem helyénvalónak ezt a hasonlatot, mert magának Tarkovszkijnek is az ikonfestészet (ami nem ábrázolja, hanem közvetlenül megjeleníti a szentséget) a kiindulópontja.

Mindezt előljáróban azért is említem, mert úgy érzem, magyarázatra szorul, hogy a Műcsarnok kiállítótermébe belépve, a nézők áhitatos sutyorgását hallva, miért támadt az az érzésem, hogy nem is csupán egy kiállítóterbe, hanem egy szentélybe léptem be: holott ez ügyben, a szentélyvé válásban, ezek a kiállított képek, merőben ártatlannak tűntek. A család belső barátjának tekinthető Lev Gornung képei nem többek kedves, bensőséges helyzeteket ábrázoló családi képeknél. Vannak köztük egészen megindítóak: például az, amint a kis Tarkovszkij az

apjával sakkozik. Vagy az, amelyiken egy függőágyban költő apja ölében ül, és az apja felolvass neki; amelyiken az apja a tóban fürdeti. A háborús kép: Arszenyij Tarkovszkij géppisztolyt szorít magához. Egy családi kép, az anyával, a háttérben egy kopott Baudelaire portréval. A családi képekhez párosított, a *Tükör* forgatásán készült standfotók, hangulatképek – Vlagyimir Murasko kapta el a pillanatokat – önmagukban nem igazán érdekesek, megkapóak. A családi képek a forgatáson készült képek mellé helyezve, annak, aki nem látta a *Tükör* című filmet, azt gondolom, annyit jelentenek csak: lám, ez a film erősen önéletrajzi lehet. A Tarkovszkij család nyaralójában felismerni a forgatásra épített dácst. A nyaralóhoz közel táj hasonlít ahhoz, ahol a filmet forgatták.

Ám, ha erős emléke a kiállítás nézőjének ez a film, a *Tükör* – egy orosz néző a bemutató után a következőket kérdezte Tarkovszkijtől: „Hogyan képes arra, hogy ennyire finoman értelmezze az érzelmek az élet minden zűrzavarát, bonyolultságát és nagyszerűségét?” – ez a kérdés valóban jól megfogja a film lényegét –, akkor hajlamos ezt a kiállítást úgy nézni, mint egy beavatási szertartást. Mint beavatást a *Tükör*nek, ennek a nehezen megnyíló, az emlékeket sajátosságait és az álom rendszerét is illusztráló nagy alkotásnak a megértésébe: közelebb hozza a filmet, nem csak az alkotókhoz, nem csak Tarkovszkij családjához, az anyához – temetése napján, 1979. október 5-én azt írta róla Tarkovszkij, senki sem fog úgy szeretni, mint ő –, hanem saját személyes emlékeinkhez is. Egyre erősebben az lesz az érzésünk, minél több hasonlóságot látunk a családi és a filmjelenetek között, hogy ennek a filmes valománynak, ennek a gyerekkorról szóló látomásnak, egy paradoxonnal ragadható meg a lényege: minél közelebb visz a valósághoz, annál világosabbá teszi, hogy a nem evilági valóság, a transzcendens, és az evilági, a valóságos között, milyen könnyű is az átjárás. Akkor tudunk könnyedén átjárni, valóságos és nem valóságos között, ha fel tudunk oldódni, teljesen, akár egy ikonban, a gyerekkorban. És ha valamiképpen ennek a Tarkovszkij fia, Andrej A. Tarkovszkij által szervezett, nem túl tágas kiállításnak a tere szentély, akkor ezért az. Nem azért, mert magának a rendezőnek a transzcendens film történetében előjogokat biztosítunk.

MŰCSARNOK 2017. NOVEMBER 8. – DECEMBER 10.

